

Voor digiboard of printer

www.friesfotoarchief.nl Typ in de zoekmachine de naam van je woonplaats en 'kerk' in, en je krijgt oude foto's van de kerk in je dorp te zien.

www.aldefrysketsjerken.nl met foto's en beschrijvingen van alle kerken die de stichting in beheer heeft.

<http://www.brascamp.nl/windvaan/> Klik op Friesland en dan op je dorp en je kunt zien hoe het vaantje op de toren er van dichtbij uitziet!

www.hisgis.nl Oude kaarten van vrijwel alle dorpen en steden in Friesland. Vink in het vakje 'lagen' aan wat u allemaal wilt zien (bijvoorbeeld kloostergoederen en parochiekerken) en kies daarna onder 'plaatsen' een plaatsnaam.

Op het kaartje dat verschijnt kunt u percelen en gebouwen aanklikken. En er zo achter komen welk land bijvoorbeeld bij de kerk hoorde. Maar ook dat sommige scholen vroeger een eigen boomgaard hadden!

www.skiednis.nl met filmpjes over o.a. de middeleeuwen en downloads als een foto de maquette en de plattegrond van het Friese klooster Klaarkamp.

www.jhm.nl Op deze website van het Joods Historisch Museum is o.a. informatie te vinden over de geschiedenis van Joden, Joodse synagogen en Joodse begraafplaatsen in Friesland (met kaartjes). Maar ook een handige geïllustreerde woordenlijst.

www.klap.net Kies voor het thema 'andere religies' voor heldere informatie over de grote wereld religies.

www.dutchkids.nl Virtuele jongeren met verschillende culturele en religieuze achtergrond vertellen over hun leven. Op de stadskaart kun je zien waar ze hun geloof beleven en wordt het interieur van het gebouw (moskee, hindoe-tempel, kerk etc. beschreven).

www.catharijneconvent.nl Het Catharijneconvent biedt o.a. Iespakketten over christelijke feestdagen en engelen.

www.spreekbeurten.info/bijgeloof.html een leuk werkstuk van een meisje uit groep 6 over bijgeloof. Met een prachtig abc van bijgeloof.

www.dekeijser.com Een bezoek aan de kerk combineren met een beeldend project? Beeldend kunstenaar Stefan de Keijser onderzoekt met kinderen de kerktoren van hun dorp en maakt daarna met de hele klas een nieuwe toren of stad van dozen en verf. Een project dat kunst en erfgoed op een geweldige manier combineert.

Kerdoelen

Het lesmateriaal van Fokus Fryslân beantwoordt aan de volgende kerndoelen zoals die door het ministerie geformuleerd zijn:

4 De leerlingen leren informatie te achterhalen in informatieve en instructieve teksten, waaronder schema's, tabellen en digitale bronnen.

9 De leerlingen krijgen plezier in het lezen en schrijven van voor hen bestemde verhalen, gedichten en informatieve teksten.

20 De leerlingen leren informatie te verwerven uit teksten in het Fries in frequent voorkomende teksttypen (zoals artikelen in jeugdrubrieken, liedjes, verhalen).

22 De leerlingen verwerven een woordenschat van frequent gebruikte Friese woorden en strategieën voor het begrijpen van voor hen onbekende woorden.

51 De leerlingen leren gebruik te maken van eenvoudige historische bronnen en ze leren aanduidingen van tijd en tijdsindeling te hanteren.

52 De leerlingen leren over kenmerkende aspecten van de volgende tijdvakken: jagers en boeren; Grieken en Romeinen; monniken en ridders; steden en staten; ontdekkers en hervormers; regenten en vorsten; pruiken en revoluties; burgers en stoommachines; wereldoorlogen; televisie en computer.

53 De leerlingen leren over de belangrijke historische personen en gebeurtenissen uit de Nederlandse geschiedenis en kunnen die voorbeeldmatig verbinden met de wereldgeschiedenis.

56 De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.

38 De leerlingen leren hoofdzaken over geestelijke stromingen die in de Nederlandse multiculturele samenleving een belangrijke rol spelen.

Informatie:

Fokus Fryslân / Tresoar

Postbus 2637, 8901 AC Leeuwarden

tel. 058 789 0 789, e-mail info@tresoar.nl

www.fokusfryslan.nl

Fokus Fryslân is een samenwerkingsverband van Tresoar, Afûk, Fries Museum, Verzetsmuseum Friesland, Museumfederatie Fryslân en Steunpunt Monumentenzorg Fryslân.

Fokus Fryslân heeft tot doel kinderen in Friesland kennis te laten maken met de geschiedenis en het culturele erfgoed van de eigen omgeving.

Tekst: Tineke Neyman
Vormgeving en drukwerk: Telenga BV, Franeker

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd worden zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.
© Tresoar, Leeuwarden, 2008

VERZETS MUSEUM

Fries Museum
LEEWARDEN

afûk

steunpunt
monumentenzorg
fryslân

TRESOAR

MUSEUM
FEDERATIE
FRYSLÂN

Docentenhandleiding

Fokus Fryslân

Leauwen yn Fryslân

Stichting Alde Fryske Tsjerken

2008 Jaar van het Religieus Erfgoed

Fokus Fryslân

Fokus Fryslân is een samenwerkingsverband van Tresoar, Afûk, Fries Museum, Verzetsmuseum Friesland, Museumfederatie Fryslân, het Steunpunt Monumentenzorg Fryslân en de Coördinator Erfgoededucatie in Friesland. Het samenwerkingsverband wil kinderen uit de midden- en bovenbouw van het basisonderwijs de kans bieden om op een leuke manier kennis te maken met de geschiedenis en het culturele erfgoed van hun eigen omgeving. Daarnaast willen we graag dat kinderen op pad gaan om het erfgoed dat in monumenten en erfgoedinstellingen bewaard wordt, te bekijken en te beleven.

Erfgoed als leermiddel

Erfgoed is prachtig materiaal om te gebruiken in het onderwijs. Het is concreet en ligt in de meeste gevallen vlak om de hoek. Bovendien kan erfgoed de leerstof binnen verschillende vakken ingezet worden als leermiddel. In de afgelopen drie edities van Fokus Fryslân hebben we laten zien hoe het gebruik van erfgoed past binnen de vakken geschiedenis en aardrijkskunde. Dit jaar sluit het thema 'Leauwen', behalve bij de leergebieden Nederlands, Fries en Geschiedenis bovendien aan bij het leergebied 'Mens en Samenleving'.

Inhoud

De vierde editie in de serie Fokus Fryslân, 'Leauwen in Fryslân', is speciaal gericht op de groepen 6 en 7. Het centrale thema is - u raadt het al - 'geloven'. Dat is niet voor niets, want 2008 is het jaar van het Religieus erfgoed. 'Leauwen in Fryslân' sluit aan bij thema's die in de nationale lesmethoden geschiedenis voor groep 6 en 7 behandeld worden. Het verschil is dat Fokus Fryslân, de naam zegt het al, diezelfde thema's toespitst op Friesland. Daarom is er in het project veel aandacht voor de sporen die de verschillende geloven en geloofsrichtingen nagelaten hebben. Sporen die terug te vinden zijn in het Friese landschap, op straat, in monumenten en musea én in het leven van alledag.

'Leauwen in Fryslân' gaat in de eerste plaats over erfgoed en is nadrukkelijk geen methode voor het godsdienstonderwijs. Evengoed kan een deel van het materiaal prima gebruikt worden binnen het godsdienstonderwijs. Denk bijvoorbeeld aan de dvd met historisch filmmateriaal en delen uit documentaires over de islam en het Joodse geloof.

Kort en goed: dankzij het thema, het materiaal, de tweetalige tekst, de focus op Friesland en de aandacht voor religie en geloof is het materiaal uitermate geschikt voor gebruik binnen de lessen geschiedenis, maar ook prima te gebruiken binnen de vakken wereldoriëntatie en Fries.

Materiaal

Het materiaal bestaat uit deze handleiding voor de leeracht, leerlingenboekjes, werkbladen, een dvd, een website en een speciaal werkblad dat u kunt gebruiken om samen met uw klas een kerk in uw eigen omgeving van buiten en van binnen te onderzoeken.

Leerlingenboekjes

De kinderen lezen in de boekjes over de verschillende geloven en geloofsrichtingen in Friesland. Over de oorsprong en ontwikkeling ervan en over de sporen die dat heeft nagelaten in het landschap en de samenleving. Er zijn hoofdstukken over het voorchristelijke geloof, de komst en de ontwikkeling van het christendom. Over kloosters en hervormingsbewegingen. Er is aandacht voor het Joodse geloof en de Islam. Maar vooral is er ruime aandacht voor het religieuze erfgoed: de verhalen, de gebouwen en de bijzondere spullen die gelovigen gebruikten of nog steeds gebruiken. Al lezend leren kinderen hoe het geloof een stempel gedrukt heeft op hun eigen omgeving.

Werkbladen

Bij elk hoofdstuk hoort een werkblad. Deze zijn bedoeld om de kinderen te stimuleren de tekst gericht te lezen. De bladen daarom bevatten vragen over de tekst, tekenopdrachten en puzzels. De werkbladen zijn gratis te downloaden van de website: www.fokusfryslan.nl

Website

De website www.fokusfryslan.nl is weer helemaal bijgewerkt. U vindt er een docentpagina én een pagina voor kinderen. Op de pagina voor de kinderen staan o.a. de werkbladen.

Op de docentpagina vindt u zakelijke en praktische informatie over bijvoorbeeld de kerndoelen waarbij Fokus Fryslân aansluit, de antwoorden bij de werkbladen en links naar interessante sites.

Boekjes, docentenhandleiding en werkbladen van eerdere edities van Fokus Fryslân zijn gratis te downloaden van de website.

DVD

Bij vrijwel alle hoofdstukken uit het lesboekje horen filmfragmenten. Sommige zijn afkomstig uit het Fries Film Archief. Andere uit documentaires die Omrop Fryslân maakte voor de schooltelevisie. De filmfragmenten zijn bedoeld als illustratie bij de tekst. Ze laten zien hoe gebouwen, voorwerpen en rituelen die in het boekje beschreven staan er 'in het echt' uitzien. Bij de oude filmpjes zit geen geluid. De gesproken tekst van de moderne fragmenten is vrijwel geheel in het Fries.

U kunt de filmpjes gebruiken als inleiding op een hoofdstuk. Achterin het leerlingenboekje is een overzicht opgenomen waarin elk fragment kort beschreven staat.

U kunt de dvd ook gebruiken als verwerkingsmateriaal. Bijvoorbeeld door de fragmenten na afloop van de betreffende les te tonen en de kinderen te vragen om te benoemen wat ze zien. De filmpjes zijn ook te zien op de website van het Fries Film Archief: www.friesfilmarchief.nl. Klik op de knop 'Fokus Fryslân'.

NIEUW: Kijkwijzer kerken

Naar aanleiding van de vorige edities heeft een groot aantal van u aangegeven dat u belangstelling heeft voor materiaal waarmee u samen met uw klas actief en gericht in de omgeving van de school op onderzoek uit kunt gaan. Daarom hebben we dit jaar een speciaal werkblad, een kijkwijzer gemaakt. Aan de hand van de kijkwijzer kunt u samen met de kinderen een kerk in uw eigen stad of dorp gaan onderzoeken. Door te kijken, te lezen, te tekenen, te meten en door hun mening te geven, zullen ze met nieuwe ogen naar oud en bekend erfgoed leren kijken. En daarmee ervaren hoe bekend terrein bijzonder wordt als je er meer over te weten komt.

Vorbereiding

Als u de kerk van binnen wilt bekijken, zult de contact op moeten nemen met de sleutelbewaarder. Via de gemeentegids moet u daarvan het adres wel kunnen achterhalen. Als de kerk die u wilt bezoeken in beheer is van de Stichting Alde Fryske Tsjerken, kunt u op de website www.aldefryskestsjerken.nl via de knoppen 'kerken' en 'sleutelbewaarders' vinden bij wie u moet zijn.

Benodigde tijd

60 tot 90 minuten
Benodigd materiaal per leerling
Twee bladen tekenpapier, potlood, liniaal en eventueel een schrijfplankje.

Antwoorden

- De meeste vragen nodigen uit tot goed kijken. De antwoorden op de vragen zijn per kerk verschillend en kunt u ter plekke samen met de kinderen vinden.
- De antwoorden op de drie kennisvragen over het interieur van de kerk zijn:
- De preekstoel is de plek waar de dominee staat als hij de gemeente toespreekt.
 - De collectezakjes hebben een lange steel zodat de collectant iedereen in de rij kan bereiken.
 - Het Friese woord voor zo'n kollekezak is 'ponkje'.

Meer doen?

Er is in Friesland een aantal erfgoedinstellingen die gewijd zijn aan religieuze onderwerpen of die religieuze voorwerpen in hun collectie hebben. We noemen er hier een paar.

Het Museum voor Religieuze kunst in Workum:

<http://kerkelijkkunst.workum.nl/>

Het Titus Brandsma Museum in Bolsward:

www.titusbrandsmamuseum.nl

Het Fries Museum besteedt in de expositie

'Superterpen' aandacht aan vroeg- en voorchristelijke religieuze gebruiken. Bij de expositie is ook een lesprogramma en een leskist ontwikkeld voor groep 6 t/m 8:

www.friesmuseum.nl

Het Fries Scheepvaartmuseum

heeft een collectie zilver, waaronder religieus Joods en christelijk zilverwerk:

www.friesscheepvaartmuseum.nl

De Stichting Steunpunt Monumentenzorg Fryslân beheert de Monumentenkist. De kist is te huur voor klassen die op een speelse manier gebouwde monumenten willen onderzoeken:

www.monumentenzorgfryslan.nl

Het Karmelklooster in Drachten:

www.karmelklooster.nl

